

SÉMANTICKÉ RYSY ČLENU V PORTUGALŠTINĚ

MORFOLOGIE – ČLEN

23.3.2020

CÍL, PLÁN UČIVA

- **ZAMĚŘIT SE NA POCHOPENÍ JEDNOTLIVÝCH VÝZNAMŮ ČLENU, ZKOUŠET POCHOPIT VÝZNAMY VĚT.**
- **JEDNU PREZENTACI MÁTE NA PONDĚLNÍ VÝUKU 5.hodina (23.3.) plus kapitola ČLEN (SKRIPTA)**
- **DRUHOU PREZENTACI MÁTE NA PONDĚLNÍ VÝUKU – 6. hodina (30.3.) plus článek**
- **V TESTU NEBUDE TEORIE. MOHOU SE TAM ALE OBJEVIT NĚKTERÉ VĚTY Z PREZENTACÍ, ZAMĚŘENÉ PŘÁVĚ NA ČLEN, A KTERÉ SE NACHÁZÍ V ELFU (KAP. ČLEN).**
- **Za tyto dva týdny si prosím udělejte cvičení v ELFU – KOMPLĚTNĚ VŠECHNA CVIČENÍ ZE SUBSTANTIV A TAKÉ VŠECHNA CVIČENÍ ZE ČLENU.**

OBSAH

1. PŮVOD A VZNIK ČLENU V PORTUGALŠTINĚ

2. DEFINICE ČLENU

3. FUNKCE ČLENU

4. URČITÝ ČLEN

- Kontextově- zapojovací funkce (význam deiktický a anticipační, anafora a katafora)
- Determinační funkce (význam referenční a atributivní)
- Generický význam
- Sémantický význam členu u látkových jmen (partitivní význam)

5. NEURČITÝ ČLEN

- Kontextově- zapojovací funkce neurčitého členu
- Determinační funkce (specifický a nespecifický)
- Generický význam
- Kvantitativní význam (porovnání členu určitého a neurčitého)

6. ZÁVĚR

7. BIBLIOGRAFICKÉ ZDROJE

SOUČASNÉ TVARY ČLENU V PORTUGALŠTINĚ (EXPLICITNÍ)

Člen určitý

	sg	pl.
m.	O	OS
f.	A	AS

Člen neurčitý

	sg.	pl.
m.	UM	UNS
f.	UMA	UMAS

NEVYJÁDŘENÝ *VERSUS* NULOVÝ ČLEN

Člen nevyjádřený (sémantické důvody)

- nevyjádřený člen
- může být v opozici se členem určitým i se členem neurčitým, a to podle sémantické povahy podstatného jména a jeho syntaktické funkce (jak uvidíme dále).

Člen nulový (formální důvody)

- nápisy na etiketách vždy bez členu
- slovníkové - *lematické* vstupy jmen bez členu
- některé zeměpisné názvy (zejména města).

VZNIK ČLENU

Člen určitý

vznikl z latinského
demonstrativního
zájmena

funkce deiktická

Člen neurčitý

vznikl z latinské číslovky
1

funkce numerická

PŮVODNÍ TVARY ČLENU V PORTUGALŠTINĚ

Člen určitý

nominativ

ille, illa, illud –

onen, ona, one

Člen neurčitý

nominativ

unus, una, unum

jeden, jedna, jedne

Akuz.	sg	pl.
m.	illum	illos
f.	illam	illas

Akuz.	sg.	pl.
m.	unum	unos
f.	unam	unas

SERMO VULGARIS
ZTRÁTA PÁDOVÝCH KONCOVEK A KONKRÉTNÍHO
VÝZNAMU JMÉNA

neutralizovaly se rozdíly mezi jednotlivými pády i
paradigmaty

ztráta gramatické a pádové jednoznačnosti
podstatného jména

dematerializace (abstrakce) významu podstatného
jména (Hewson: 1964).

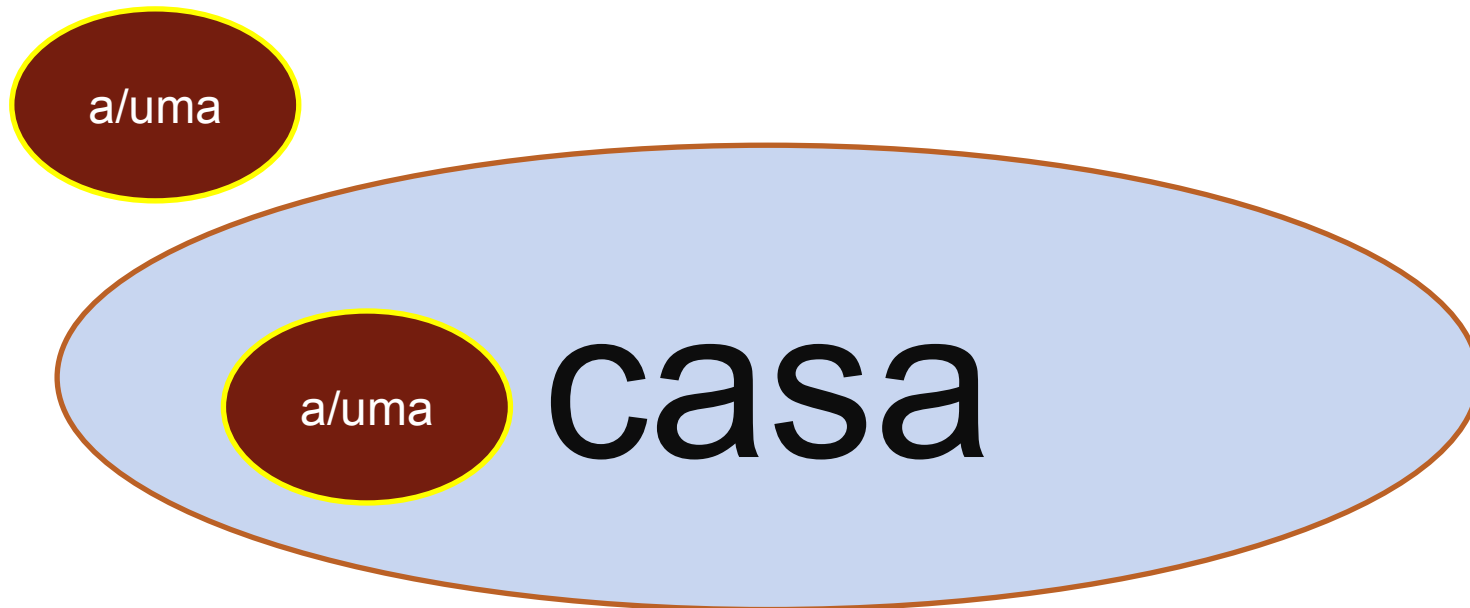
materializace prostřednictvím **členu**

KONTEXTOVÉ ZAPOJENÍ

- **aktualizátor** (valor atualizador (Bechara, 2009:131)- člen posouvá podstatné jméno z jazykové abstraktní úrovně do řeči, konkrétní výpovědní situace.
- zužuje tak referenční šíři podstatného jména na vymezenou část, která získává význam podle kontextu.

DVĚ POJETÍ

Funkční strukturalisté

- člen + jméno tvoří v dané analýze konstituent a fungují tedy v rámci syntaxe jako jednotka.
- Je to nesamostatný slovní druh (gramatická kategorie vyššího řádu), závislý na jmenném jádře.
- Signalizuje tedy jejich substantivní funkci a vyjadřuje určité gramatikalizované sémantické opozice, nejčastěji **opozici určení a neurčení**.

Generativisté

- samostatnou jednotkou.
- od práce Abney (1987) je standardní uvažovat o jmenných frázích jako o „determiner phrase“ (**DP**, resp. **DetP**) tedy frázích, jejichž "hlavou" je právě determinátor.

[_{DP} [_D the] [_{NP} big house]]

Abney, Stephen. 1987. The English noun phrase in its sentential aspect. MIT PhD dissertation.

DEFINICE ČLENU

SAMOSTATNÝ SLOVNÍ DRUH – tradiční pojetí

Ohebný slovní druh, který ale není plnovýznamový, má gramatický –
„instrumentální“ význam
(Bechara, 2009:91)

Cunha, Cintra (1998, 2001),
1957), Glandstone (1978),
Lopes (1971), Pilar, V. Cuesta
(1988), Neves (2003) atd..

DETERMINÁTOR

- modernější pojetí

Determinátor (společně s posesivními, neurčitými, ukazovacími a tázacími zájmeny a řadovými i základními číslovkami.)

Oliveira (2003), Raposo, et. Al.
(2013), Perini (2005) ,
(Oliveira, Silva, 2016), atd.

DEFINICE OBECNÁ – SHRNUJÍCÍ PODLE ZAVADIL, ČERMÁK (2010: 392),

- ohebné *tetramorní* adjektivum;
- satelitní gramatické morfémy (tzn. stojí samostatně před substantivem - bezpříznakově)
- vstupují do tvaru substantiva v širokém slova smyslu a spoluvytvářející jeho **lexikálně-gramatické sémantické pole v zapojení do kontextu výpovědi;**
- široký - vágní sémantický význam;
- nekonceptuální význam;
- svou přítomností signalizují gramatikalizované významové opozice **určenosti a neurčenosti** vázané na sémantickou povahu substantiva;
- signalizuje tedy jejich substantivní funkci

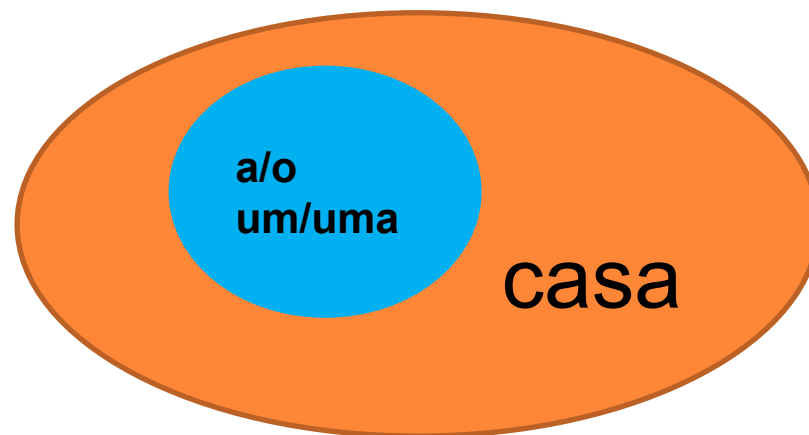
SÉMANTICKÁ POVAHA ČLENU PODLE FUNKCE

- kontextově zapojovací (aktualizační)
- substantivizační
- determinační
- generická
- syntakticko-významová relevance
- formální
- stylistická

KONTEXTOVĚ ZAPOJOVACÍ FUNKCE

- prostřednictvím členu (určitého nebo neurčitého) zapojuje substantiva do kontextu výpovědi (materializuje význam jména), přenáší je z abstraktní roviny do konkrétní výpovědní situace.

SUBSTANTIVIZAČNÍ FUNKCE

- signalizátor substantivní syntaktické funkce použitého výrazu
- uplatňuje se také jako substantivizační prostředek nesubstantivních slovních druhů (tzn. příslovcí, předložek, spojek, částic, citoslovcí, sloves - časovaných) ale i větších větných celků (i vedlejších vět).

Např:

Fui (-) **jantar**.... vs. Fiz **o jantar**.

I (-) **hade lunch**. vs. made(-) **lunch**.

Šek jsem **večeřet**. vs. Udělali jsme oběd.

(analog: to book – zaknihovat **vs.** a book – kniha)

FUNKCE DETERMINAČNÍ

Sémantické procesy v závislosti na povaze podstatného jména: Oliveira (2003) – jsou možné pouze u substantiv, která mají individuální referenci a odkazují k jedinečným substancím.

- ***Determinace individualizační*** (*individualização*)
- ***Determinace neurčitých SN*** (*indefinitização*)
- **Determinovaná substantiva** jsou kontextově nebo situačně zapojená do výpovědi a fungují jako východisko výpovědi – rematická část věty.

-
Nedeterminovaná substantiva nejsou kontextově nebo situačně zapojená do výpovědi, fungují jako **tematická** část věty, přinášejí nějaké *novum*.

DETERMINAČNÍ PROCESY LÁTKOVÝCH PODSTATNÝCH JMEN

- Determinace látkových podstatných jmen
- Opozice určitosti a neurčitosti je doprovázena
- **opozicí abstrakce x konkretizace.**

GENERICKÁ FUNKCE

- odkazuje k logické pojmové třídě
- opozice určitosti a neurčitosti není brána v potaz, důležitá je generická funkce přirozená (rodová) a typová (tzv. charakterizující).

VÝZNAMOVÁ RELEVANCE V USTÁLENÝCH VAZBÁCH

fazer parte

fazer a parte

(fazer a sua parte)

to be part of
tvořit součást

do the part (your part)

dělat, co se očekává

abrir mão

give up

ustoupit (od)

abrir a mão

Give a hand (help)

nabídnout pomocnou ruku

http://amaivos.uol.com.br/amaivos2015/?pg=noticias&cod_noticia=37062&cod_canal=42

VÝZNAMOVÁ RELEVANCE V SYNTAKTICKÝCH SPOJENÍCH

a (-) pé de (PB)

(poorly served)

Být špatně obsloužen
tvořit součást

a (-) pé

on foot

pěšky

(det)

ao pé de

near st.

být blízko

FORMÁLNÍ FUNKCE

- přítomnost členu je dána konvenčně
  - zeměpisné názvy (toponyma)
  - vlastní jména (antroponyma)
  - použití před posesivy, spojení se slovy *ambos*, *todos*, *casa*, časové údaje (udání hodiny), apod.

STYLISTICKÁ FUNKCE

- Člen může totiž podle předem daných kritérií výpověď stylizačně ztvárnit do určitého funkčního stylu (literární, žurnalistický, mluvený, psaný, formální, neformální, apod.).
- může mít i expresivní (emfatickou) složku a tohoto hlediska jej můžeme také považovat za **stylém**: dále rozdělený na **pragmém** a **informém**: Findra, J. (2002:95) podle L. A. Kiselovové (1978: 158).

INFORMÉM -	PRAGMÉM
bezpříznakovost -	příznakovost
nocionálnost	emocionálnost - expresivita
neutrálnost	stylistická zabarvenost

SÉMANTICKÁ POVAHA URČITÉHO ČLENU

- Určitý člen je *forický* prvek (*elemento fórico*), který ohraničuje referenční hodnotu jména v prostoru a v čase promluvy a je identifikován mluvčím i posluchačem.
- 3 podmínky:
  - 1. existence (*condição de existência*)
  - 2. jedinečnost (*condição de unicidade*)
  - 3. identifikace (*condição de identificação*)

Raposo (2013:824) vychází z: Lyons, Christopher. 1999. Definiteness. Cambridge University Press.

KONTEXTOVÉ ZAPOJENÍ

Neves, M. H. de Moura (2003), Raposo (2013)

- **Exoforní (mimojazykový)**
  - situační po užití
  - empirické vs. deiktické
- **Esoforní (jazykový)**
  - anafora vs. katafora

Pojem mimojazykový (*extralinguístico*) a jazykový (*linguístico*) dle Coseriu, E. (1973).

MIMOJAZYKOVÝ KONTEXT - SITUAČNÍ POUŽITÍ – EXOFORICKÝ KONTEXT

**Referent se nachází v
prostorovo -časovém
ohraničení promluvy**

**Referent se nenachází
v prostorovo -
časovém ohraničení
promluvy**

+

**význam členu:
deiktický**

Miguel, Raposo (2013)

-

**význam členu:
anticipační nebo také
empirický**

Miguel, Raposo (2013)

DEIKTICKÝ VÝZNAM

[PROSTOROVÉ OHRANIČENÍ SMYSLOVÉ +]

– momentální vnímání prostřednictvím smyslových orgánů
(hmat, zrak, čich, sluch, chutí....)

Passa-me ***o lápis***, por favor.

Hand me ***the pencil***, please.

Podej mi **(tu) tužku**, prosím tě.

O cheiro dessa carne é estranha.

The smell of this meat is weird.

To maso divně smrdí.

A música é magnífica.

The music is beautiful.

Ta hudba je nádherná.

ANTICIPAČNÍ VÝZNAM

[PROSTOROVÉ OHRANIČENÍ SMYSLOVÉ -]

- **určitá epistemická nominální syntagmata:**
- Existence obecných pojmů v povědomí mluvčího i posluchače

O centro histórico de Guimarães é lindíssimo.
The historic center of Guimaraes is beautiful.
Historické centrum města Guimarães je překrásné.

O Papa finalmente aprovou o uso de contraceptivos.
The Pope finally approved the use of birth-control pills.
Papež schválil používání antikoncepčních pilulek.

O Sol hoje está encoberto pelas nuvens.
The sun is shrouded in clouds today.
Dnes je **slunce** obklopeno mraky.

O Presidente da França encontrou-se com o Primeiro-ministro.
The President of France met the Prime Minister.
Prezident Francie se setkal s premiérem.

ANTICIPAČNÍ VÝZNAM

[PROSTOROVÉ OHRANIČENÍ SMYSLOVÉ -]

- **rodinné vztahy**

Jantei com **o pai**.

I had dinner with **my father**.

Večeřel jsem s **otcem**.

- **pojmy, které jsou součástí každodenní reality určité komunity, nemusí být tedy obecné:**

A Universidade fica muito longe.

The University is very far.

Univerzita je daleko.

ZVLÁŠTNÍ PŘÍPAD

- Zvláštním případem jsou spojení, kde se používá substantiv jako ***cinema, teatro, farmácia, supermercado, banco***, atd., kdy je v adverbiálně-předmětné pozici. Označované substance **nemusí mít vždy význam konkrétního jména**, ale označují **místa, která jsou určena k vykonávání společenských aktivit** (sledování filmu, nákup výrobků, provedení finančních úkonů, apod).
- Význam subaktivity (jež je součástí aktivit spojených s danou entitou) **převažuje nad významem individualizačním (směrovým) (*meronimia de subatividade*)** podle Chaves *in* Raposo (2013:208).

ZVLÁŠTNÍ PŘÍPAD

Vou **ao cinema.**

I'm going to **the cinema.**

Jdu do **kina.** (zhlédnout film)

Vou **ao banco.**

I'm going to **the bank.**

Jdu do **banky.** (bankovní - finanční úkony)

Vou **ao correio.**

I'm going to **the post office.**

Jdu **na poštu,** atd. (poštovní služby)

ZVLÁŠTNÍ PŘÍPAD

- Porovnej např. se španělštinou : Camarero (2008:8)

činnost **versus** cíl trajektorie
(-) **versus** (el/la)

ir a piscina vs. ir a la piscina
(jít plavat) (jít na bazén)

ir a fútbol vs. ir al fútbol
jít trénovat fotbal vs. jít sledovat konkrétní zápas

A

T

D.

CAMARERO (2008:8)

marcoELE. revista de didáctica ELE / ISSN 1885-2211 / núm. 7, 2008

--- Juan está en la cama, ahora se levanta

Este enunciado resulta poco natural porque con *está en cama* no se habla de ninguna cama en particular, de manera que es poco esperable que la oración continúe indicando que Juan se va a levantar de un lugar no citado.

Algo similar sucede en los siguientes pares de enunciados:

14. *Ir a Ø teatro-Ir al teatro*

15. *Ir a Ø fútbol-Ir al fútbol*

16. *Ir a Ø piscina-Ir a la piscina*

En estos tres ejemplos, las construcciones con artículo refieren lugares concretos: un teatro, un campo de fútbol y una piscina. En cambio, las estructuras sin determinante hablan de acciones: actuar o hacer un curso de teatro, entrenar para jugar al fútbol o hacer un curso de natación. En los tres casos, se encuentra una metonimia por la cual se hace referencia a la actividad a partir de la mención del lugar donde esta se desarrolla.

CAMARERO

referirse la acción de entrenarse; *ir al fútbol*, ir a ver un partido al campo de fútbol. *Ir a piscina* supone hacer un curso de natación, por lo tanto, implica unos monitores y unas actividades concretas dirigidas a perfeccionar la práctica de la natación. En cambio, con *ir a la piscina* se pone el énfasis en el lugar donde se desarrolla dicha actividad.

Para que las expresiones anteriores puedan emplearse para expresar una actividad o acción es preciso que el sustantivo no se refiera a ningún lugar en particular. Una prueba gramatical de que en *Ir a teatro*, *Ir a fútbol* e *Ir a piscina* los sustantivos *teatro*, *fútbol* y *piscina* no designan ningún lugar la tenemos en la imposibilidad de que el sustantivo reciba un complemento o de que pueda ser recuperado en la oración siguiente por un pronombre anafórico:

17. **Voy a Ø piscina municipal*

18. *Voy a la piscina municipal*

HISTORICKÁ ZAJÍMAVOST (RUSSOL, B.)

- **Bertrand Russell** (*O denotaci*, 1905)
- britský matematik, filosof, logik, sociální kritik a spisovatel, nositel Nobelovy ceny za literaturu za rok 1950. V matematice je znám svým paradoxem v naivní teorii množin.

O atual rei de França é careca.

The present King of France is bald.

Současný král Francie je holohlavý.

- – odmítá tedy anticipační význam členu:

[...tato věta je nepravdivá, jelikož není splněna podmínka jedinečnosti, tzn., král Francie v současné době neexistuje a ani neexistoval na začátku 20. století, když Russel tuto větu analyzoval....] (Miguel, Raposo, 2013) – vlastní překlad

[... Shrňeme-li to, pak Russell zde argumentuje bezpochyby ve prospěch toho, že připsat existenci popisu je pravdivé tehdy, jestliže jsou nějaké entity (případně jen jedna) spadající pod tento popis. Ovšem ne všechny popisy signifikují nějaký objekt, jsou to tedy neurčité popisy, rovněž tak ne všechna vlastní jména (jenž jsou jakýmsi nevlastními jmény). V takovém případě se připsání existence stává problémem.] (Raclavský, 2000)

HISTORICKÁ ZAJÍMAVOST (STRAWSON, P.F.)

- **Peter Frederic Strawson** - britský analytický filosof, profesor univerzity v Oxfordu, který se zabýval hlavně problémy přirozeného jazyka a „deskriptivní metafysikou“.
- ve své známé stati „On Referring“ (1950), považuje za důležitou určitou anticipaci mluvčího nikoliv aserci
- na příkladu věty „**Král Francie je moudrý**“. ukazuje, že , věta je signifikantní, ačkoli žádný král Francie není.

[...oproti Russelovi považuje krále Francie za presupozici nikoli za aserci....] (Miguel, Raposo, 2013:825)

- **neuznává** použití určitého členu se jmény bez referenta (**tzv. atributivní funkce**).

HISTORICKÁ ZAJÍMAVOST (DONNELLAN, K.)

- **Keith Donnellan** (1966) americký filozof a emeritní profesor Kalifornské univerzity, zabýval se lingvistikou, především pak vlastními jmény a determinačními procesy.
- nesouhlasí s Russolem i Strawsonem.
- S Russelem proto, že určitý člen nemusí být deiktickým prostředkem v prostorovo-časovém ohraničení a s Strawsonem proto, že ten neuznává použití nereferenční (atributivní). Právě to se snaží dokázat, když analyzuje větu:

O assassino do Smith é louco

Smith's murderer is insane.

Smithův vrah je šílený. Popř: Ten, kdo zabil Smitha, je šílený.

- Může a nemusí referenta mít. Buď tedy existuje (například je fyzicky přítomen), anebo neexistuje – v tom případě to může být teoreticky kdokoliv.

JAZYKOVÝ, VNITROTEXTOVÝ – ESOFORICKÁ REFERENCE

anafora

věrná x nevěrná
(stejně x různé
lexikální obsazení)

referent SN je
vyjádřen nalevo od
SN (tedy vztahuje se
již k něčemu
řečenému

katafora

referent je vyjádřen
napravo od SN, tedy
vztahuje se k tomu,
co řečeno teprve
bude.

ESOFORICKÁ REFERENCE

KATAFORA

O dinheiro que ela roubou é todo meu,.

Ty peníze, co ukradla, jsou všechny moje,.

The money, which she stole, is all mine,.

(převztao a upraveno Neves, M.H. M, 2003:391)

ESOFORICKÁ REFERENCE

VĚRNÁ ANAFORA (STEJNÉ LEXIKÁLNÍ JÁDRO)

Era uma vez **uma princesa** que vivia num palácio maravilhoso. **A princesa**, no entanto, era extremamente infeliz (Raposo: 2013:828)

....**uma princesa**.....**a princesa**

Once upon a time there was **a princess** who lived in a marvelous palace. **The princess**, however, was extremely unhappy.

....**a princess**.....**the princess**

Byla jednou **jedna princezna**, která žila v nádherném paláci. **Ta princezna** však byla nesmírně nešťastná.

.... **jedna princezna**..... **ta princezna**

ESOFORICKÁ REFERENCE

NEVĚRNÁ ANAFORA (RŮZNÉ LEXIKÁLNÍ JÁDRO)

A terra tremeu nos Acores. **O abalo** durou quinze minutos.

The earth shook in the Azorean Islands.. *The shock* lasted for fifteen minutes.

Země se otřásla na Azorech. **Šok** trval déle než patnáct minut.

(*Raposo, 2013:831*),

ADAM, Jean-Michel. A linguística Textual - Introdução à análise textual dos discursos. Trad. RODRIGUES, M. G.; NETO, J.G. S.; PASSEGGI, L.; LEURQUIN, E. São Paulo: Editora Cortez, 2008.

SILVA, Fátima, Do possível e impossível em red denominação demonstrativa anafórica(2002, Actas do Encontro Comemorativo dos 25 anos do Centro de Linguística da Universidade do Porto, vol.1, 2002, 141-156,

PEŠEK, O. Nominální anafora a determinace — kontrastivní analýza francouzských a českých systémových možností, Časopis pro moderní filologii 96, 2014, Č. 2, S. 147–164

DETERMINAČNÍ FUNKCE ČLENU URČITÉHO

1. Identifikační/Individualizační
2. Role existence referenta

DETERMINAČNÍ FUNKCE ČLENU URČITÉHO

Referenční [referent +]

[referent +]

[existence+]

[jedinečnost+]

[identifikovatelnost +]

(viz příklady výše zmíněné)

/leitura referencial/

Atributivní [referent -]

[referent -]

[existence-]

[jedinečnost+]

[identifikovatelnost ???]

/leitura atributiva/

PŘÍKLAD ATRIBUTIVNÍ FUNKCE

O assassino do Smith é louco.

Smith's murderer is insane

Vrah Smitha je šílený.

[referent -]
[existence-]
identifikovatelnost ???]
[jedinečnost+]

A pessoa que consiga descobrir a solução deste enigma é um génio.

The one who can find out the mystery is a genius

Ten, komu se podaří vyřešit tuto záhadu, je genius.

(Oliveira, 2003:224)

VYMEZENÍ VÝZNAMU LÁTKOVÝCH PODSTATNÝCH JMEN (PODLE SYNTAKTICKÉ FUNKCE)

Podmět

- přítomnost vs. absence členu pak **neovlivní** intepretaci substantiva z hlediska počitatelnosti

Předmět

- přítomnost vs. absence členu pak **ovlivní** intepretaci substantiva z hlediska počitatelnosti

VYMEZENÍ VÝZNAMU LÁTKOVÝCH PODSTATNÝCH JMEN VE FUNKCI PŘEDMĚTU

Látka

Těleso

água
water → a água
the watter

gás → o gás
the gas

gass

ar → o ar
the air
air

PŘÍKLADY (PROCES KONKRETIZACE)

NEPOČÍTATELNÉ JM.

POČÍTATELNÉ JM.

Látka

(maximální inkluze)

Těleso

Gosto de vinho.

I like wine.

Gosto **do** vinho.

I like **the** wine.

Comi **pão**.

I ate bread.

Comi **o** **pão**.

I ate **the** bread.

PARTITIVNÍ VÝZNAM LÁTKOVÝCH JMEN NEPOČITATELNÉ JM. → POČITATELNÉ JM.

Látka

(maximální inkluze)

Bebi vinho.
I drank wine.

Těleso

Bebi **do** vinho.
I drank **the** wine.

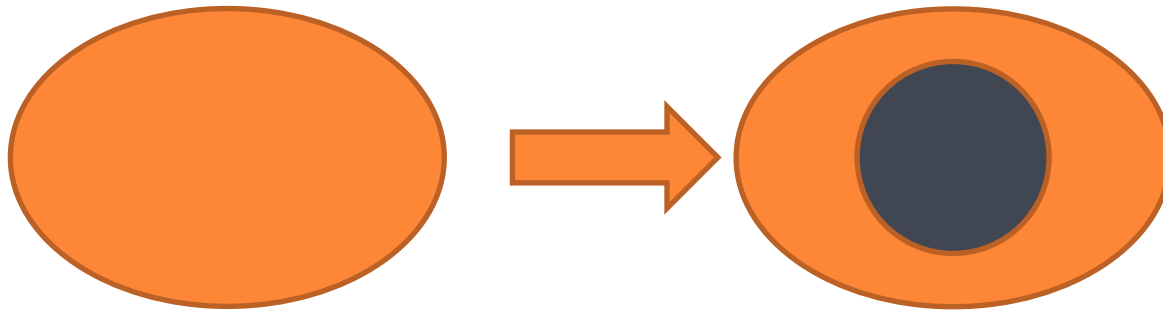
Comi **pão**.
I ate bread.

Comi **do pão**.
I ate **the** bread.

PROCES KONKRETIZACE

- Z nepočítatelného jména se stává počítatelné (z látky se stává těleso s konkrétními rozměry, tvarem a polohou)

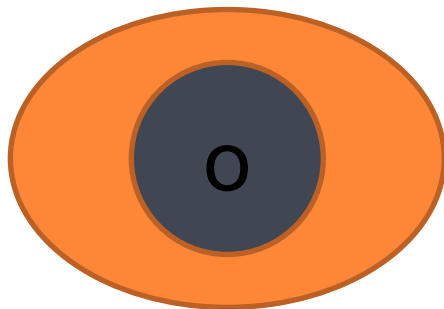

PROCES ABSTRAKCE

- Z počítatelného jména se stává **NE**počítatelné z tělesa s konkrétními rozměry, tvarem a polohou se stává látka)

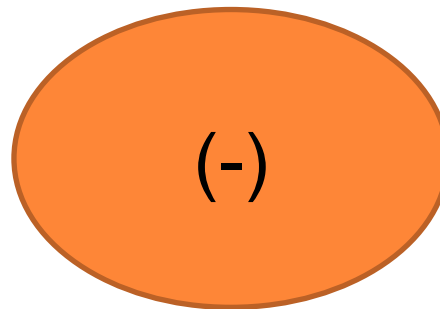
Počítatelné [+]

choro **do** bebé
crying of the baby
pláč dítěte

Počítatelné [-]

choro **de (-)** bebé
crying of (-) baby
dětský pláč

DALŠÍ PŘÍKLADY

Abstraktní (univerzální)

cheiro **de rosa**
smell of rose

Deixar **filhos e mulher.**
Leave **sons and wife.**

Comi **pão.**
I ate bread.

Konkrétní (singulární)

cheiro **da rosa.**
smell of the rose

deixar **os filhos e a mulher.**
leave **the sons and the wife.**

I ate the bread.
omi **o pão.**

GENERICKÝ VÝZNAM

- Tzn. - význam je chápán v plné sémantické šíři
- Vyskytuje se u nominálních syntagmat generických, která mají obecnou platnost a vztahují se k celému druhu jako k přirozené třídě.
- Co se referenční hodnoty týče, pak reference může být **přirozená** (vztahuje se k rodovému druhu – *os elefantes, os mamíferos, os predadores*, apod.) a **typová** vztahující se k omezenější nerodové – *rozmazlené děti, sobečtí lidé*, apod.) Patří sem také **charakterizující věty**.

GENERICKÝ VÝZNAM

Rodový (zejména ve funkci podmětu) – kind referring – Krifka 1995)

As baleias são mamíferos.

Whales are mammals.

Veryby jsou savci.

- Nelze použít s adverbii typu obvykle (*habitualmente*)
- Neexistují výjimky – nadčasové (*timeless truth*)

Typový - charakterizující věty (characterizing sentences, Krifka, 1995)

O(s) gato(s) gosta(m) de conviver com as pessoas.

Um gato gosta de conviver com as pessoas. (PE)

Gato gosta de conviver com as pessoas. (PB)

The cat likes to get along with people.

?A cat likes to get along with people.

Cats like to get along with people.

CHARAKTERIZUJÍCÍ VĚTY

- Charakterizující věty (Krifka, 1995), které vyjadřují definiční vlastnosti substance. Jde o věty, kde se mění singulárním význam jména na význam generický – a tak lze učinit prostřednictvím určitého i neurčitého členu:

O(s) gato(s) gosta(m) de conviver com as pessoas.

Um gato gosta de conviver com as pessoas. (PE)

Gato gosta de conviver com as pessoas. (PB)

The cat likes to get along with people. - konkrétní (konkr.)

A cat likes to get along with people. (PE) (gener.)

Cats like to get along with people. (PB)

Kočk(a)y rád(a)y žij(e)í s lidmi.

CHARAKTERIZUJÍCÍ VĚTY

Určitý člen

- Určitý člen dodává jménu **opravdovou generickou hodnotou** – jelikož je maximálně inkluzivní

neurčitý člen (PE)

eliptický člen (PB)

- označení živočišného druhu jako celku nikoliv jako jednotlivinu.

SÉMANTICKÁ POVAHA NEURČITÉHO ČLENU

- Kontextově zapojovací (a partitivní)
- Determinační Generická
- Kvantitativní

KONTEXTOVĚ ZAPOJOVACÍ

- zapojuje kontextově podstatné jméno, jehož referenční hodnotu není schopen posluchač identifikovat.

Recebi *uma camisa* no Natal.

I got *a shirt* at Christmas.

Na Vánoce jsem dostal *košili*.

- podmínka existence [+], jedinečnosti [-], identifikovatelnosti [-]

PARTITIVNÍ VÝZNAM

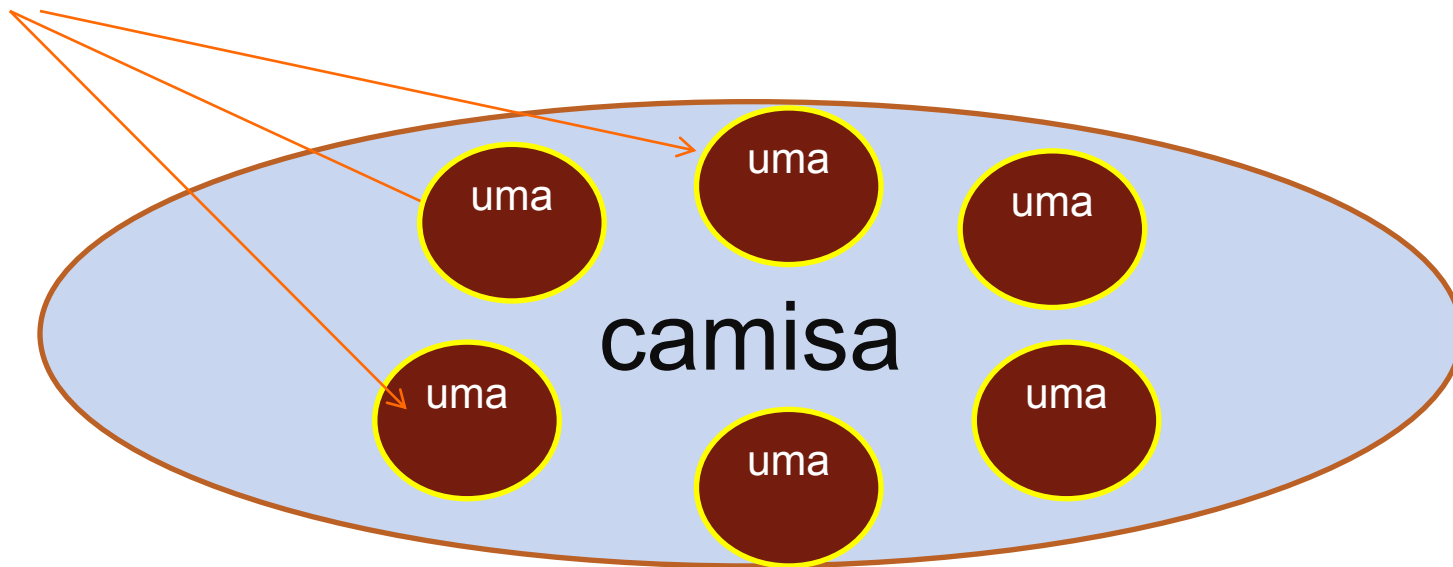
- v situačním kontextu může existovat více referentů a je to pouze jeden z nich (**partitivní význam**)
- Porovnání s partitivním významem určitého členu (u látkových jmen).

KONKRETIZACE VÝZNAMU

- člen na základě **sémantických determinačních procesů zužuje referenční šíři podstatného jména na určitý celek. Pojmenovává tedy konkrétně nějakou skutečnost.**

uma

VLASTNOSTI REFERENČNÍ HODNOTY Z HLEDISKA MLUVČÍHO

Určitý člen

[referent +]

[existence+]

[jedinečnost+]

[identifikovatelnost +]

Neurčitý člen

[referent +]

[existence +]

[jedinečnost+]

[identifikovatelnost +]

VLASTNOSTI REFERENČNÍ HODNOTY Z HLEDISKA POSLUCHAČE

Určitý člen

[referent +]

[existence+]

[jedinečnost+]

[identifikovatelnost +]

Neurčitý člen

[referent +]

[existence +]

[jedinečnost-]

[identifikovatelnost -]

DETERMINAČNÍ FUNKCE

Specifická

(z pohledu **mluvčího**)

[referent +]

[existence +]

[jedinečnost+]

[identifikovatelnost +]

(z pohledu **posluchače**)

[referent +]

[existence +]

[jedinečnost-]

[identifikovatelnost -]

nespecifická

(z pohledu mluvčího i
posluchače)

[referent -]

[existence -]

[jedinečnost-]

[identifikovatelnost -]

DETERMINAČNÍ FUNKCE

specifická

Recebi **uma camisa** no Natal.

I got **a shirt** at Christmas.

Na Vánoce jsem dostal **košili**.

nespecifická

Queria viver **numa casa** perto da praia

(Mateus, 2003)

I would like to live **in a house** near the beach .

Chtěl bych bydlet v **domě** na pláži

SYNONYMIE O//UM (VIRTUÁLNÍ REFERENT)

O (atributivní funkce)

Compra ***o perfume que quiseres.***

Buy ***the perfume*** you want.

Kup si ***takový parfém,***
jaký budeš chtít.
(předpoklad [existence +])

UM (nespecifická funkce)

Quero ***um perfume que cheire*** à rosa.

I want ***a perfume*** that smells like rose..

Přeji si ***parfém,*** který by voněl po růži.
(předpoklad [existence -])

DVOJZNAČNOST

Todos os dias falta ***um estudante*** à aula da Matemática.

Every day ***a student*** misses out on Mathematics.

Každý den chybí v hodinách matematiky ***jeden student***.

[existence +] [jedinečnost+]

[existence -] [jedinečnost-]

DVOJZNAČNOST

Specifický význam (adjektivum)

O Pedro sai todas as noites como ***uma bonita mulher.***

Peter goes out every night with ***a beautiful woman.***

Petr chodí každý večer ven s krásnou ženou.

Nespecifický význam (neurčité zájmeno)

O Pedro sai todas as noites com uma (qualquer) ***mulher bonita.***

Peter goes out every night with ***some beautiful women.***

Petr chodí každý večer ven s nějakou krásnou ženou.

POZICE SN A VLIV NA INTERPRETACI

Specifická (preverbální)

Um aluno partiu esse vidro.

One student broke this window.

Jeden student rozbil okno.

Nespecifická (postverbální)

Esse vidro partiu-o ***um aluno***.

The window was broken by ***a student***.

To okno rozbil ***nějaký student***.

GENERICKÁ FUNKCE

Vyplývá z nesespecifického významu neurčitého členu, která již byla zmíněna a z jeho nahraditelnosti výrazem *qualquer* (jakýkoli)...

Tzn: u definičních vět platí, že:

Jakýkoliv vrabec je pták.

Um- partitivní použití

O – totalitní použití

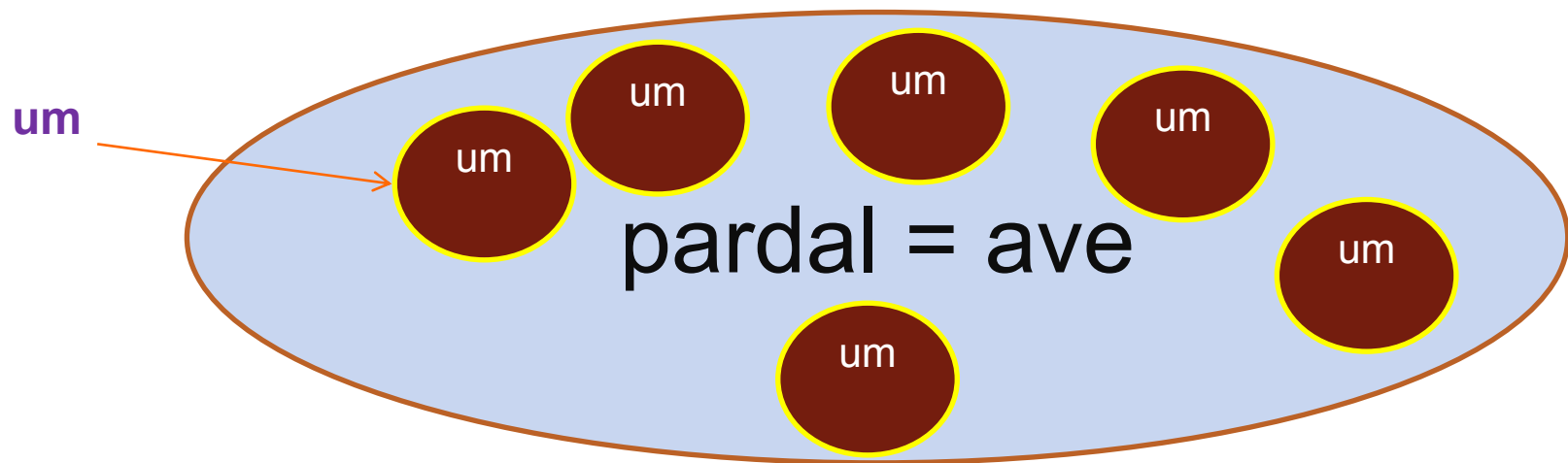
NESPECIFICKÝ VÝZNAM NEURČITÉHO ČLENU

- nahraditelnosti výrazem *qualquer* (jakýkoliv)

Um/O/- pardal é uma ave.

Sparrows are birds.

Tzn: u definičních vět platí, že: **Jakýkoliv vrabec je pták.**

GENERICKÁ FUNKCE

Druhová jména (kind referring sentences– Krifka et.al. 1995: 2-3)

-pouze u těch, které jsou definiční a nelze u nich použít „habitualmente“ (Krifka, 1995)

Um pardal é uma ave.

O pardal é uma ave.

Pardal é uma ave.

A sparrow is a bird.

The sparrow is a bird. (konkr.)

Sparrows are birds.

(jiné použití členu u jmen vyjadřujících zástupce druhu)

O lince ibérico está em vias de extinção.

****Um lince ibérico*** está em vias de extinção.

The Iberian lynx is in the process of extinction.

****An/(-) Iberian lynx*** is in the process of extinction.

GENERICKÝ VÝZNAM (NEURČITÝ ČLEN) KRIFKA (1995:12)

- (23)
- a. The lion will become extinct soon.
  - b. Lions will become extinct soon.
  - c. Bronze is a metal / was invented as early as 3000 B.C.
  - d.* A lion will become extinct soon. (nontaxonomic reading)
  - e. A (certain) lion (namely the Berber lion) will become extinct soon. (taxonomic reading)

This result is quite important, as definite NPs like *the lion*, bare plural NPs like *lions*, and indefinite singular NPs like *a lion* have often been considered the three main types of 'generic noun phrases' (e.g., in the English grammar of Quirk et al. 1985, 265; Dahl 1975; Lyons 1977; Carlson 1977b). But obviously, given the unacceptability of (23d), indefinite singular NPs have to be treated differently, a point that will be substantiated with other tests below.

GENERICKÁ FUNKCE

Characterizing sentences (Krifka, 1995: 6)

○ Habitual aspect

O gato gosta de conviver com as pessoas.

Um gato gosta de conviver com as pessoas.
(PE)

Gato gosta de conviver com as pessoas. (PB)

Epizodické (particular sentences)

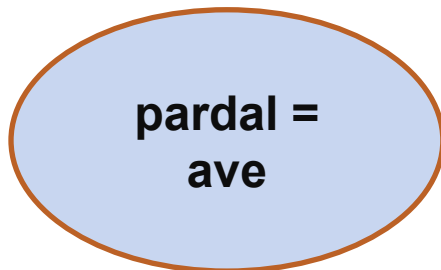
- O chocolate foi introduzido a Europa pelos espanhóis.
- ****Um/(-)** chocolate foi introduzido a Europa pelos espanhóis.
- **The/* (-) chocolate** was introduced to Europe by the Spaniards.

GENERICKÁ FUNKCE

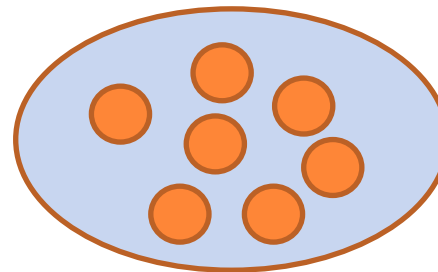
Člen určitý

Totalitní význam
(maximální inkluze)

Člen neurčitý

Partitivní význam
(jednotlivina)

UM = ČLEN I ČÍSLOVKA (SHODNÉ RYSY)

Um - číslovka

- Vyjadřují základní počet stojící v opozici s jinými číslovkami

[kontext.-zapojuvací +]

[existence **v počtu 1+**]

[jednotlivina +]

[neurčitost-]

[specifičnost +/-]

[generičnost +]

Um - člen

- Má význam především kontextově-zapojuvací

[kontext.-zapojuvací +]

[**existence** v počtu 1 +]

[jednotlivina +]

[neurčitost-]

[specifičnost +/-]

[generičnost +]

UM = ČLEN I ČÍSLOVKA (ROZDÍLNÉ RYSY)

Um - číslovka

flekční pouze v rodě – je bimorfní (um, uma)

číslovky se mohou kombinovat s jinými determinanty (kromě um, uma)

emůžou stát před jinými číslovkami

Um - člen

flekční v rodě i čísle – je tetramorfní (um, uma, uns, umas)

nelze kombinovat s jinými determinanty

může stát tedy před jinými číslovkami

MNOŽNÉ ČÍSLO

Neurčitá pluralizace

*Vi **crianças**.*

*I saw **children**.*

Viděl jsem nějaké děti.

***Soldados** dispararam
tiros .*

***Soldiers** fired shots.*

*Vojáci (několik vojáků)
vystřelilo*

(-)//um

Určitá pluralizace

*Vi **as** crianças.*

*I saw **children**.*

Viděl jsem ty děti.

***Os** soldados dispararam
tiros.*

***Soldiers** fired shots.*

Ti vojáci vystřelili....

(-) x o

ZÁVĚR

- člen – operátor sémantických a generických procesů
- člen má funkci determinační, kontextově-zapojovací, stylistickou a v rámci těchto funkcí nabývá jednotlivých významů (deiktický, anticipační, atributivní, referenční, specifický, nespecifický, generický, konkretizační, apod.)
- člen nabývá významu jak podle sémantické povahy nominálního jádra tak podle jeho syntaktické funkce (podmět, předmět)
  - Opozice determinační **um x o**
  - Synonymie v generické rovině **um//o//-, (-)//o**
  - Opozice u látkových jmen (látka x těleso: **o x (-)**)
  - Opozice u pluralizace **um//(-) x o**
- rozdíly mezi PE a PB jsou, co do funkcí a významů sémantických, minimální (jen u generických vět)

POROVNÁNÍ PE VERSUS PB

- minimální rozdíly v rovině sémantické
(hlavně v generickém významu)
- patrnější rozdíly v rovině formálního použití
(toponyma, a různá spojení - především s
posesivními zájmeny, s časovými údaji a jiné)
- stylistické odchylky
(především s antroponymy)

